

Ma'ruza matni:

Suv va issiqlik bilan davolash. Kurortlar

Suv bilan davolash

Suvning maxsus usullar yordamida davolash, kasallikning oldini olish va tibbiy reabilitatsiya maqsadida qo'llanilishiga suv bilan davolash deyiladi. Suv bilan davolashda quyidagi asosiy omillar qo'llaniladi : chuchuk suv, mineral suv. Chuchuk suv suyuq, qattiq va par holatida qo'llaniladi. Mineral suvlar gaz va sun'iy analog holida qo'llaniladi. Chuchuk suv davolash maqsadida toza holatda, shuningdek unga har xil dorili va boshqa moddalarni (xvoyli ekstrakt, skipidar, gorchitsa va h.z) qo'shish bilan qo'llaniladi. Suvning organizmga ta'siri asosida haroratli, mexanik, kimyoviy, radiatsion qo'zg'alish yotadi. Suvning organizmga ta'sirini aniqlovchi omil bo'lib fizikaviy va kimyoviy xususiyatlar hisoblanadi. Suv bilan davolash ko'pgina surunkali kasalliklarni davolashda keng qo'llaniladi, shuning uchun uning fiziologik va shifobaxsh ta'sirini, texnikasi va usullarini o'rganish zarur.

Suvning haroratli ta'siri. Suvning fizik xususiyatlaridan issiqlik sig'imi, issiqlikni o'tkazuvchanligi, issiqlikni saqlab turishi katta ahamiyatga ega. Issiqlik sig'imi - bu jismni 1 gradusga qizdirish uchun zarur bo'lgan issiqlik miqdoridir. Issiqlik o'tkazuvchanlik - bu jismning bir qismidan issiqlikni boshqa qismiga o'tkaza olishidir. Issiqlikni saqlab turish xususiyati deganda issiqlikni ushlab tura olish tushuniladi.

Odam organizmining nechog'li ta'sirlanishi, qanchalik va qanday reaksiya ko'rsatishi asosan issiqlik sig'imi va issiqlik o'tkazuvchanligiga, ya'ni organizmga beriladigan yoki undan olinadigan issiqlik miqdoriga bog'liqdir. Masalan : suvning issiqlik sig'imi yuqori bo'ladi. U shifobaxsh balchiqqa qaraganda issiqlikni ikki baravar ko'proq yuta oladi va uni ancha tez o'tkaza oladi.

Harorat ta'siri tushadigan joy teridir. Bunga javoban har xil reflekslar yuzaga keladi. Qon tomirlarga ta'sir etib, qonning organizmda taqsimlanishiga ta'sir etadi. Teriga yuqori harorat ta'sir qilganida tomirlar kengayib unga qon kelishi zo'rayadi, shuning natijasida issiqlik berish, ya'ni issiqlik chiqarish ham ko'payadi. Past harorat ta'sirida teri soviydi, tomirlar torayib boradi, ularning qon bilan to'lishi kamayadi, bunda issiqlik berish ham kamayadi.

Kimyoviy termoregulyatsiyasi asosan almashinuv jarayonlariga bog'liqdir. Kimyoviy termoregulyatsiya deganda atrofdagi muhit harorati ta'siri bilan moddalar almashinuvi intensivligining o'zgarishi tushuniladi. Tashqi muhit harorati ko'tarilganda organizmda issiqlik hosil bo'lishi kamayadi. Kimyoviy xususiyatlaridan katta ahamiyatga ega bo'lganlari bu mineral tuzlar, gazlar, organik birikmalar, biologik aktiv moddalarning bo'lishidir.

Haroratli ta'sirda og'riqlarning kamayishi va butunlay to'xtashini kuzatishimiz mumkin (bunda teridagi retseptorlar blokadaga uchraydi va MNSga patologik impuls o'tishiga to'sqinlik qiladi).

Shunday qilib, suv og'riq qoldiruvchi, spazmlarni bartaraf etuvchi, yallig'lanishga qarshi ta'sir etadi.

Suv muolajalari umumiy va mahalliy turlariga bo'linadi. Umumiy muolajalarda suv butun tana yuzasiga bir xil qo'zg'atuvchi ta'sir etadi : umumiy vannalar, sirkulyar dush, namli o'rab qo'yish, suv quyish, ishqalab artish va h.z. Mahalliy muolajalarga taalluqli hisoblanadi va bunda suv tananing ma'lum bir chegaralangan qismiga ta'sir etadi : oyoq, qo'l yoki tos vannalari, yuqoriga ko'tariluvchi dush, grelka, kompress va h.z.

Qo'llanilayotgan suvning haroratiga qarab muolajalar farqlanadi :

1.Sovuq	-20 gradus va undan past	-2 –5 minut
2.Salqin	-21-33 gradus	-5 -10 minut
3.Indifferent	-34-35 gradus	-15-20 minut
4.Iliq	-36-37 gradus	-10-20 minut
5.Issiq	-38 gradus va undan yuqori	-2 - 5 minut

Har bir suv bilan davolash muolajada haroratni kuchaytiruvchi suv massasining mexanik ta'siri, uning tana yuzasidagi harakati va periferik retseptorlarga gaz pufakchalarining qo'zg'atuvchi ta'siri bilan birgalikda bo'ladi. Har xil suv muolajalarida mexanik qo'zg'atuvchanlik har xil bo'ladi. Dush (Sharko dushi – 2-4 atm.) va cho'milishda ko'proq, vannalarda kamroq (0,3-0,4 atm). Kimyoviy qo'zg'atish chuchuk suv qo'llanilganda minimal bo'ladi, unga tuz, garchitsa, xvoy ekstrakti, skipidar qo'shish bilan uni kuchaytirish mumkin, u teri retseptorlarining qo'zg'alishini oshiradi, ularning ba'zi birlari hid sezish va ko'rish analizatorlariga ta'sir ko'rsatadi. Tabiiy va sun'iy tayyorlangan suvlarda saqlanadigan moddalar vannalarni qabul qilish vaqtida qisman organizmga kiradi, tomir va ichki organlar retseptoriga ta'sir etadi. Bundan tashqari gaz holatidagi moddalar nafas yo'llari orqali tushadi. Suv muolajalariga organizmning javob reaksiyasi muolajaning faqat fizik va kimyoviy xususiyatlariga emas, balki MNS va butun organizmning dastlabki funksional holatiga ham bog'liq bo'ladi.

Tartibi bo'yicha quyidagi vannalar bo'ladi :

- 1.chuchuk suvli;
- 2.mineral suvli, ishqoriy suvli;
- 3.aromatik, xvoyli, tuzli-xvoyli suvli;
- 4.gazli, serovodordli, azotli, kislorodli, marjonli, radonli
- 5.ichakni suv osti yuvish, suv ostida gimnastika, suv osti dush massaji, vibratsion vanna;
- 6.dorili (gorchitsali, marganetsli, kraxmalli, yod-bromli).

Suv tushishining shakliga qarab quyidagi dushlar farqlanadi : changsimon, yomg'irsimon, ignasimon, yelpig'ichsimon, sirkulyar, shotland, Sharko va boshqalar.

Bosim darajasi bo'yicha dushlar quyidagilarga, ya'ni o'rta (2 atmosferagacha) va yuqori (3-4 atmosferagacha) bosimga bo'linadi.

Vannalarni qabul qilish vaqtida, ayniqsa issiq yoki sovuq, bemorlarning holatini kuzatib turish zarur. Muolaja vaqtida yurak tomondan behushlik sezilsa, yurak sathiga sovuq kompress qo'yiladi. Ba'zi vaqtlarda iliq va issiq vannalardan so'ng suv quyish yoki dush tavsiya etiladi. So'ngra bemor 20-30 minut yotishi kerak.

Issiqlik bilan davolash

Issiqlik bilan davolashda shifobaxsh balchiqdan, parafin-ozokeritdan foydalaniladi.

Shifobaxsh balchiq bilan davolash.

Davolash maqsadida il, torfli, sapropelli, sopkali balchiqlardan foydalaniladi. Balchiqlarda 3 ta asosiy qism farqlanadi : kristal skelet, kolloid fraksiyasi va balchiq suyuqligi. Bu qismlar turli balchiqlarda har xildir. Kristal skelet erimaydigan mayda bo‘laklardan tashkil topgan. Skelet bo‘laklarining diametri 0,25 mm dan katta bo‘lmagan balchiq davolash maqsadi uchun keng qo‘llaniladigan bo‘lib hisoblanadi. Agar bo‘laklar diametri katta bo‘lsa, u balchiqning ifloslanganligidan darak beradi. Il balchig‘ining ifloslanish darajasi 10%gacha ruxsat etiladi, torf balchig‘iniki – 25%gacha. Kolloid fraksiya skeletning alohida bo‘laklarini bog‘lab turib, ular orasidagi bo‘shliqni to‘ldirib turadi. Kolloid fraksiya balchiqning plastikligini va adsorbsiyalovchi xususiyatini ta‘minlaydi. Suvli – mineral eritma, balchiqning skeleti va kolloid fraksiyani namlab turadi, balchiq eritmasi deb ataladi. Shifobaxsh balchiqlar o‘zining issiqlik va namlik hajmi, kichik issiqlik o‘tkazuvchanligi va yuqori adsorbsion xususiyati bilan ajralib turadi, suv bilan qo‘shilib bir xil plastik eritma hosil qiladi. Bu xususiyat har xil balchiqlarda har xil va il balchiqlarida yuqori bo‘ladi. Balchiqlarda biologik aktiv moddalar, vitamanga o‘xshash moddalar, fermentlar, gormonlar, antibiotiklar, shuningdek xolin, gistamin, bakteriofag, radioaktiv moddalar saqlanadi.

Il balchig‘i – cho‘kma balchiq, mazsimon, qora, vodorod sulfid hidiga ega massa bo‘lib, dengiz va ko‘pgina ko‘llarda cho‘kindi jinslardan mikroorganizmlarning aktiv ishtirokida hosil bo‘ladi. Cho‘kma balchiq hosil bo‘lishi jarayonida maxsus bakteriyalar – balchiq hosil qiluvchilar ishtirok etib, bular vodorod sulfid ajratadi. Vodorod sulfid temir tuzlari bilan birikib, temir sulfid hosil qiladi. Temir sulfid borligi tufayli balchiqning rangi qora va plastik bo‘ladi.

Sapropell balchig‘i – chiriyotgan cho‘kma balchiq chuchuk suvli ochiq havzalarda tuproq va qum zarrachalari, tuproqdagi chirindi moddalardan, bakteriyalar va fermentlar ishtirokida hosil bo‘ladi. Sapropellda suyuq va qattiq uglevodorodlar, murakkab efirlar, organik kislotalar, spirtlar va smolalardan iborat moddalar bor.

Torf balchig‘i – botqoqliklarda o‘simliklar, organizmning uzoq vaqtgacha kislorodsiz chirishi natijasida hosil bo‘ladi. Mana shunday mahsulotlarning minerallashgan suv ta‘sirida aralashishidan torf massasi hosil bo‘ladi, u asta sekin botqoqlik tagiga cho‘kib, zichlasha boradi. Torf tarkibida o‘simlik moddalari qoldiqlari, smolali moddalar, giltuproq, natriy xlorid, temir tuzlari, vodorod sulfid, kolloid organik moddalar va boshqalar bo‘ladi. Torf hamirsimon konsistensiyali massa, quriganda maydalanib ketadi. Davolash uchun ishlatiladigan torfni qo‘lga olib siqilganda, u plastik massa kabi barmoqlar orasidan osongina siqilib chiqadi va qo‘lga yuqadi.

Sopka balchig'ining asosini loy tashkil etadi. Uning suyuq qismida mineral tuzlar va organik moddalar bo'ladi. Bu turdagi balchiq gaz – neftli yerlarda uglevodorod gazlar ta'sirida hosil bo'ladi.

Shifobaxsh balchiqlar organizmga haroratli, mexanik va kimyoviy ta'sir ko'rsatadi. Balchiqning fizik xossalari, balchiq bilan davolash vaqtida birmuncha yuqori haroratdan foydalanishga imkon beradi. Isitilgan balchiqning badanga surtilgan yupqa qavatida tezda sovib qoladi, bu issiqlikning bir qismi teriga berilishi sababli hosil bo'ladi. Bu issiqlik asta-sekin berilganligi sababli, balchiq sekin soviydi. Shuning uchun balchiq organizmga uzoq vaqt o'z issig'ini yo'qotmay ta'sir ko'rsatadi.

Mexanik ta'sir balchiq massasining bosimi va badan hamda balchiq zarralari o'rtasidagi ishqalanish natijasida yuz beradi.

Kimyoviy ta'sir (il balchig'ida ta'sir yaqqol ko'rinadi) balchiqdan organizmga teri orqali o'tadigan turli kimyoviy moddalar (gazsimon, uchuvchan moddalar, fermentlar, biologik aktiv moddalar va boshqlar) ta'siriga bog'liq. Balchiqlar ta'sirida asab va yurak-qon tomir sistemalarida, qon tarkibida, moddalar almashinuvi jarayonlarida o'zgarishlar yuz beradi, puls tezlashadi, muolaja boshida nafas ham tezlashadi, qon aylanishi yaxshilanadi. Davolashning boshida EChT ko'tarilishi mumkin, modda almashinuv jarayoni kuchayadi. Isitilgan balchiq teridagi retseptorlarga ta'sir qilishi natijasida bosh miya po'stlog'ida tormozlanish jarayonlari kuchayadi. Balchiq bilan davolash muolajasi vaqtida, ayniqsa, muolajadan so'ng bemorlarni uyqu bosishi buning dalilidir. Organizmda balchiq ta'sirida paydo bo'ladigan o'zgarishlar umumiy va mahalliy reaksiya sifatida yuz beradi. Umumiy reaksiyada tana haroratining bir muncha ko'tarilishi, EChTning tezlashishi kuzatiladi, mahalliy to'qimalar shishishi (otiyok) va giperemiyaning kuchayishi kuzatiladi.

Shifobaxsh balchiq yog'och yashiklarda, beton hovuzlarda saqlanishi lozim. Il balchig'ining qurib qolmasligi uchun unga 5% osh tuzining eritmasi qo'shiladi. Ishlatilgan balchiqni regeneratsiyalash (yo'qotgan xossalarni tiklash) uchun unga osh tuzining 5% eritmasi va bir muncha yangi balchiq qo'shish kerak, balchiqni 3-5 oydan so'ng qaytadan ishlatish bo'ladi. Balchiqlar asosan suv hammomida isitiladi. Jarohat, yiringli yaralarni davolashda, to'g'ri ichak va qin tamponlari uchun ishlatilgan balchiqlardan qayta foydalanilmaydi. Balchiq albatta bakteriologik tekshiruvdan o'tkazilishi zarur, agar patogen mikroorganizmlar topilsa, balchiq davolash maqsadida qo'llanilishi mumkin emas.

Balchiq aplikatsiyasi umumiy va mahalliy bo'ladi. Kurortlarda asosan umumiy balchiq aplikatsiyasi qo'llaniladi. Umumiy aplikatsiya uchun 40-42 gradus haroratli, mahalliy uchun 42-44 gradus haroratli balchiq qo'llaniladi.

Balchiqlar quyidagi ko'rinishlarda qo'llaniladi : balchiqli vannalar (37 gradus haroratda), balchiq aplikatsiyasi ("qo'lqop", "naski", "yoqa", "etik", "trusi"), jigar va oshqozon sohasining aplikatsiyasi (38-40 gradus haroratda), rektal va vaginal tamponlar (40-42 gradus haroratda), kompresslar, balchiqli elektroforez, pelloidinining mushak ichiga in'eksiyasi. Muolaja tamom bo'lgach, balchiq badandan olinib, bemor harorati 36-37 gradusli yomg'irsimon dush ostida yuviladi, so'ngra 30-40 minut davomida dam oladi.

Parafin-ozokerit bilan davolash

Neftni sublimatsiya qilib olinadigan parafin yuqori molekulyar uglevodlar aralashmasidan iboratdir. Parafin o'zining fizik xususiyatlari – issiqlikni kam o'tkazish, issiqlik sig'iminining kattaligi, qo'yilgan joydagi to'qimalarga bosim bilan ta'sir ko'rsatishi tufayli davolashda keng qo'llaniladi. Tibbiyotda zichligi 0,9 va erish harorati 45-52 gradus bo'lgan oq parafin ishlatiladi. Parafin qayta ishlatilganda, unga har safar 20-25 % yangisi qo'shib turiladi. Bir parafindan 5-7 martadan ortiq foydalanilmaydi. Jarohatga yoki shilliq pardaga qo'yilgan parafin qayta ishlatilmaydi.

Ozokerit – tog' mo'mi. U zich mo'msimon massa bo'lib, asosan serezin, parafin, mineral yog'lar va smolalardan iborat. Tarkibida smola ko'p bo'lgan ozokerit qora rangda bo'ladi. Tarkibidan suv, ishqor va kislotalar butunlay chiqarib tashlangan "tibbiyot ozokeriti" yoki standart ozokerit davolashda keng qo'llaniladi. Ozokerit 32-55 gradusda suyuladi. Ozokeritning davolovchi ta'siri uning fizik va kimyoviy xususiyatlariga asoslangan. Uning is-siqlik sig'imi katta bo'lib, issiqlikni juda yomon o'tkazadi. Bundan tashqari ozokeritda issiqlik juda uzoq vaqt saqlanadi. Uning afzalligi shundaki, issiqlikni organizmga il va torf balchiqlariga qaraganda sekin va uzoq vaqt o'tkazadi. Fizik xususiyatlari, tayyorlash texnikasi va qo'llanish usuli bo'yicha parafinga yaqin turadi. Ozokerit biologik aktiv moddalarni o'zida saqlashi bilan terapevtik faoliyati bo'yicha parafindan ustun turadi. Issiqlik bilan davolashda ko'pincha parafin va ozokerit aralashmasidan, 1:1 nisbatda foydalaniladi. Parafin va ozokeritning asosiy, zaruriy xususiyatlari bo'lib issiqlik kengayishi hisoblanadi, ya'ni qizdirilganda hajmining o'zgarishi. Parafin suyuq holatdan qattiq holatga o'tganida kichiklashadi. Bu bilan parafin va ozokeritning kompression ta'siri yuzaga keladi, shuning uchun qayta qo'llanilganda 10-15 % yangi aralashma qo'shiladi. Parafin-ozokeritning qo'llanish usullari quyidagilar : qatlam-qatlam, parafin-vannochka, salftka-applekatsiya, kyuvet-applekatsiya. Vaginal va rektal tamponlar qo'pincha 55-65 gradus haroratli ozokerit bilan qo'llaniladi. Mahalliy qo'llanilganda uning davomiylik effekti shishni yo'qotish, og'riqni kamaytirish va yallig'lanishga qarshi ta'sir ko'rsatishdan iboratdir. Uning ta'sirida qon va limfa aylanishi yaxshilanadi, to'qimalarda almashinuv kuchayadi. Keng qo'llaniladi : bo'g'imlar va mushaklarning kasalliklarida, lat yeyish, sekin bitayotgan jarohatlar, chandiqlar, nevrалgiyalar, nevritlar va boshqalar.

Kurort

Kurortologiya – tibbiy ilmiy fan bo'lib, tibbiy fizik omillarning davolash xususiyatlarini, ularning odam organizmiga ta'sirini, kurortlarda va kurortlardan tashqari muassasalarda ularni davolash va kasallikning oldini olish maqsadida qo'llanilish imkoniyatini o'rganadi, sanatoriya-kurortlarda davolash uchun to'g'ri keladigan va to'g'ri kelmaydigan ko'rsat-malarni ishlab chiqaradi. Bundan tashqari, kurortologiya vazifalariga kurort resurslarini topish, aholining sanatoriya-kurortlarda davolanish ehtiyojlarini o'rganish, kurort qurilishining prinsip va normativlarini o'rganish, kurort resurslarini sanitariya muhofaza qilish savollari kiradi.

Kurort – tabiiy davolash omillariga, mineral manbalariga, shifobaxsh balchiq qatlamlariga, maqbul iqlimga, shuningdek bemorlarning davolanishi va dam olishi uchun mo'ljallangan balneotexnik, gidrotexnik inshootlariga, sanatoriyalariga ega bo'lgan joydir.

Kurortlar asosiy tabiiy shifobaxsh omillar xarakteri bo'yicha bir nechta tiplarga bo'linadi : balneologik, balchiqli va iqlimli. Kurortlarning ko'pchiligi o'zida ikkita, uchta shifobaxsh omillarini saqlaydi va balneo-balchiqli, balneo-iqlimli, balneo-iqlimli-balchiqli bo'lib hisoblanadi.

Balneologik kurortlarning asosiy shifobaxsh omillari mineral suvlar hisoblanadi, hozirgi vaqtda 9 ta balneologik guruh mineral suvlari aniqlangan, ya'ni 1-guruh mineral suvlari, ta'siri ion tarkibi va mineralizatsiya bilan aniqlanadi; 2-guruh angidridli suvlar; 3-guruh vodorod sulfidli suvlar; 4-guruh temirli suvlar; 5-guruh bromli, yodli, bromyodli suvlar; 6-guruh kremnili haroratli suvlar; 7-guruh mishyak saqlovchi suvlar; 8-guruh rodonli suvlar; 9-guruh bor saqlovchi suvlar, odam terisining yuza qismi uchun va ichish uchun qo'llaniladi.

Balchiqli kurortlarda davolash maqsadida sulfidli il balchig'i, sapropel, torfli, sopochkali balchiq turlari qo'llaniladi.

Iqlimli kurortlarda asosiy shifobaxsh omil – iqlimning xossasi bo'lib, kurortlarning geografik joylashishiga, dengiz sathidan balandligi, o'simliklar turlariga, suv havzalarining borligiga asoslangandir.

Sanatoriya-kurortda bemorlarni davolash bosqichlaridan biri bo'lib, oldingi va keyingi kasallikni davolash oldini olish choralari bilan bog'liq bo'lishi kerak. Davolashning yaxshi natijasi asosan bemorlarni kurort va sanatoriyaga to'g'ri tanlab olish bilan aniqlanadi. Bemor sanatoriyaga sanatoriya-kurort kartasiz qabul qilinmaydi, chunki unda davolovchi shifokorning kasallik darajasi va bosqichlarini hisobga olib bergan tibbiy tavsiyanomasi, bemorning umumiy ahvoli, asosiy kasallikka yo'ldosh kasalliklar, sanatoriyaga yuborishdan oldin tekshirishlar va shifoxona yoki poliklinikada davolangan natijalari yoritilgan bo'ladi.

Bemorni sanatoriyaga yuborishning quyidagi tartibi qabul qilingan : shifokorning sanator-kurort bilan davolanish tavsiyanomasini, kurort (sanatoriya) tipini, davolash (sanatoriyada, ambulatoriyada) turini va yilning qaysi vaqtida davolashni o'z ichiga olgan ma'lumotnomani (tasdiqlangan shakl bo'yicha) bemor qo'lga beriladi. Berilgan ma'lumotnoma sanator-kurort kartasining o'rniga o'ta olmaydi va bemorni sanatoriyada davolanish uchun qabul qilish huquqini bermaydi. U faqat yo'llanma olish joyiga tavsiya qilish uchun beriladi. Yo'llanmani olib davolovchi shifokor qabuliga keladi, o'z navbatida shifokor yo'llanma va tibbiy tavsiyanomaning bir-biriga to'g'ri kelishini tekshirib, shundan so'ng sanatoriya-kurort kartasini to'ldiradi va bemorga beradi. Ma'lumotnoma va sanator-kurort kartasi o'z ta'sir kuchini 2 oygacha saqlaydi. Sil bilan kasal bemorlar uchun tartib quyidagicha, ya'ni ularni sanatoriya-kurortda davolanishga nohiya (shahar) silga qarshi dispanserlari yuboradi.

Sanatoriya-kurortga davolanish uchun yuborishda nafaqat bemorning holatini baholash; balki bemorni sanator-kurortda davolanishga yuborish uchun umumiy qabul qilingan ko'rsatma va qarshi ko'rsatmalar ham e'tiborga olinadi.

Bemorlarni (kattalar va o'smirlar) kurortga yuborishga umumiy qarshi ko'rsatmalar :

- o'tkir bosqichdagi hamma kasalliklar, avj olish bosqichidagi surunkali kasalliklar va o'tkir yiringli jarayonlar bilan asoratlangan kasalliklar;

- o'tkir yuqumli kasallikning yakkalanish (izolyasiya) vaqti tugaguncha;

- o'tkir yoki yuqumli shakldagi hamma tanosil kasalliklar;

- ruhiy kasalliklar. Giyohvandlikning hamma shakllari va surunkali alkogolizm, tutqanoq;

- o'tkir va avj olish bosqichidagi qonning hamma kasalliklari;

- kelib chiqishi har xil bo'lgan kaxeksiya;

- xavfli o'smalar (radikal davolangan, ya'ni jarrohlik, kimyoterapevtik, nurlanish, kombinatsiyalangan usullar bilan davolangan bemorlar). Umumiy holati qoniqarli bo'lgan xavfli o'sma bilan kasal bemorlar faqat mahalliy sanatoriyaga davolanish uchun yuboriladi;

- quyidagilarni talab qiluvchi hamma kasalliklar va holatlar:

- a) kasalxonada davolanishni;

- b) jarrohlikning aralashuvini;

- v) mustaqil harakat va o'ziga xizmat qila olmaydiganlar.

- har xil yerda joylashgan exinokokk;

- tez-tez qaytalanadigan yoki ko'p miqdorda qon ketish;

- balneologik va balchiqli kurortlarga homiladorlikning hamma oylarida yuborish man etiladi, iqlimli kurortlarga esa homiladorlikning 26-haftasidan boshlab yuborish man etiladi; tekis yerlarda yashovchilarni dengiz sathidan 1000 metr balandlikdan yuqori joylashgan tog'li kurortlarga yuborish mumkin emas;

- aktiv bosqichdagi silning hamma shakllari – silga moslashmagan hamma sanatoriyalar;

- balneologik, balchiq va tog'li kurortlarga yurak-qon tomir yetishmasligining I-darajasidan yuqorisidagi hamma kasalliklar, mahalliy sanatoriyalarga – II-darajadan yuqori darajadagi bemorlar.

Umumiy qarshi ko'rsatmalar bilan bir qatorda bemorlarni sanatoriya-kurortda davolanish uchun yuborishda maxsus qarshi ko'rsatmalar ham e'tiborga olinadi.

O'zbekiston kurortlari

O'zbekiston Respublikasining geografik joylashishi haqida qisqacha ma'lumot. O'zbekiston Respublikasi O'rta Osiyo markazida Sirdaryo va Amudaryo oralig'ida joylashgan bo'lib, 447,4 ming kilometr kvadrat maydonni egallaydi. O'zbekiston shimoldan 925 kmga, g'arbdan sharqqa esa 1400 km gacha cho'zilgandir. Maydonning taxminan 4/5 qismi (80 %) tekislikdan iborat, shu qatorda Turon pastligi ham, faqat uzoq sharqqa Tyan-Shan va Gissaro-Oloy (balandligi 4000 metrgacha va undan yuqori) sistemalariga taalluqli tog'lar qad ko'tara boshlaydi. Tekislik qismida Ustyurt platosi va Amudaryo delta ajralib turadi, markaziy qismida qumli Qizilqum cho'li joylashgan. Iqlimli keskin kontinental quruq.

O'zbekistonning tabiiy kurort resurslarini asosan tarkibi va davolash xususiyatlari har xil bo'lgan mineral suvlarning topilgan joylari tashkil etadi.

Iqlimli kurortlar. Respublikada birinchi bo‘lib tog‘ iqlimli Shohimardon kurorti 1934 yilda ochilgan bo‘lib, Farg‘onadan 52 km narida, dengiz sathidan 1540-1570 metr balandlikda joylashgan. Kurort sil kasalligi bilan xastalangan bemorlarni davolash uchun mo‘ljallangan. Kompleks davolashga aerogelioterapiya, yilning qish faslida – ultrabinafsha nurlanish, bakteriyalarga qarshi terapiya, parhez va shifobaxsh jismoniy tarbiyalari kiradi. “Hamza-Hakimzoda” va “Ko‘k-qo‘l” nomli ikkita sanatoriyaga ega.

Ko‘rsatmalar – silning aktiv shakli, ko‘krak qafasidagi limfa tugunlarining tumori va infiltratli sil, infiltratsiya va yemirilish bosqichidagi o‘pkaning infiltrativ va disseminlangan sili, o‘chog‘li sil, bir yoki ikki yoqlama o‘pka sili bo‘yicha jarrohlik yordami ko‘rsatilgan bemorlar (qiyin nafas olishi va taxikardiya yaqqol bo‘lmagan holatda), tana harorati yuqori bo‘lmagan, susayish bosqichidagi sil plevritlari, limfa tugunlari sili.

Qarshi ko‘rsatmalar – umumiy qarshi ko‘rsatmalar, kazeozli zotiljam, infiltrativ-pnevmatik silning tarqalgan shakli, sub- va dekompensatsiya bosqichidagi fibroz-kavernozli sil, sirrozli sil, tez-tez qaytalaniladigan qonqusishga moyil sil jarayoni.

Tog‘ iqlimli Oq tosh kurorti – Toshkent viloyati, Bo‘stonliq tumanida 1500 dan ortiq maydonni egallab, dengiz sathidan 1140 metr balandlikda joylashgan. Oq tosh sanatoriyasi nafas olish organlarining spetsifik bo‘lmagan kasalliklari bilan kasal bemorlarga mo‘ljallangan bo‘lib, yilning ma‘lum faslida faoliyat ko‘rsatadi (15 maydan 15 oktyabrgacha). Davolash kompleksida aerogelioterapiya, shifobaxsh jismoniy tarbiya, parhez, fizioterapiya muolajalari kiradi.

Ko‘rsatmalar – surunkali traxeit, zotiljam, bronxitlar, plevropnevmoniya, quruq va fibroz-serozli plevritlardan so‘ng qoladigan asoratlar, pnevmoskleroz, I-II darajalardan yuqori bo‘lmagan qon aylanishining buzilishi, o‘pka emfizemasi, tez-tez qaytarilmaydigan va og‘ir kechmaydigan bronxial astma xuruji.

Balneologik va balneoichimlik kurortlar

Chortoq kurorti – Farg‘ona vodiysining Chotqol tizmasining janubida, dengiz sathidan 623 metr balandlikda, Namangandan 30 km narida joylashgan. Kurortning asosiy shifobaxsh omillaridan ichishga mo‘ljallangan yod-bromli, xlorid-natriy-kalsiyli yuqori mineralizatsiyalangan yuqori haroratli mineral suv, xlorid-sulfat-natriyli kam minerallashgan suvlar va iqlim hisoblanadi.

Ko‘rsatma – tayanch-harakat apparatining kasalliklari, ya‘ni kelib chiqishi bo‘yicha silga bog‘liq bo‘lmagan artritlar va poliartritlar, deformatsiyalanuvchi osteoartroz, osteoxondroz, osteoxondropatiya, spondiloartroz, miozitlar, sanovitlar, bursitlar; asab sistemasining kasalliklari, ya‘ni periferik asab kasalliklari, MNSning funksional kasalliklari, periferik asab sistemasi jarohatining asorati, hazm sistemasi organi kasalliklari, teri kasalliklari – surunkali bosqichli psoriasis, cheklangan va tarqalgan neyrodermit (ekssudativ shakldagisidan tashqari), surunkali ekzema, seborreya ekzemasi, qizil yassi lishay, yengil darajadagi qichima, ayollar jinsiy organlarining surunkali yallig‘lanish kasalliklari, qon aylanishi yetishmasligining I-darajasidan yuqori bo‘lmagan yurak-qon tomir sistemasining kasalliklari.

“Chimyon” kurorti – Farg‘ona viloyati, Vodil nohiyasining Oloy tizmasining tog‘ yonbag‘rida, dengiz sathidan 700 metr balandlikda joylashgan. Asosiy

shifobaxsh omil bo‘lib subterminal, o‘zida yuqori miqdorda serovodorod tuzini saqlagan kam minerallashtirilgan vodorod sulfid suvi hisoblanadi. U vannalar, ingalyatsiya maqsadida qo‘llaniladi.

Ko‘rsatma – tayanch-harakat apparati, periferik asab sistemasi, yurak-qon tomir sistemasi, ayollar jinsiy organlari, teri kasalliklari.

“Toshkent mineral suvlari” kurorti – Toshkent yaqinida, dengiz sathidan 420-450 metr balandlikda joylashgan. Asosiy shifobaxsh omili bo‘lib kam miqdorda minerallashtirilgan, ishqoriy, gidrokarbonat-natriyli, yuqori haroratli suv hisoblanadi. Toshkent mineral suvi ichish, oshqozon va ichakni yuvish va sug‘orish, transduodenal yuvish maqsadida qo‘llaniladi. Hazm qilish organlarining kasalliklarini, siydik-tanosil sistemasi ba’zi kasalliklarini (pielonefrit, sistit) davolashda yuqori yaxshi natijalar beradi.

Jayronxona kurorti – Surxondaryo viloyati, Surxondaryo sohilida Termizdan 22 km narida, dengiz sathidan 360 metr balandlikda joylashgan. Asosiy shifobaxsh omili bo‘lib vodorod-sulfidli, bromli, kremniyli, xlorid-natriy-kalsiyli yuqori haroratli suv hisoblanadi. Ko‘rsatmalar Chimyon kurorti uchun ko‘rsatmalariga o‘xshash.

Uchqizil kurorti – balneologik kurort bo‘lib, Surxondaryo viloyati, Termiz nohiyasi, Termiz shahridan 16 km narida, Uchqizil suv ombori sohilida joylashgan. Asosiy shifobaxsh omili haroratli (33-40 gradusli) minerallashtirilgan sulfidli-xlorid-natriyli suv. Ko‘rsatmalar: Chimyon kurorti uchun ko‘rsatmalariga o‘xshash.

“Nagornaya” kurorti – balneologik kurort bo‘lib, Samarqanddan 650 km narida, Katta qo‘rg‘on nohiyasida joylashgan. Asosiy tabiiy shifobaxsh omil – 2 xil turdagi mineral suvlar. Minerallashtirilgan xlorid-sulfat-natriyli yuqori haroratli (45 gradus) suv, ovqatni hazm qilish organlari kasalliklarida ichib davolash maqsadida qo‘llaniladi. Minerallashtirilgan rodonli xlorid-sulfat-natriyli xaroratli (37-43 gradus) suv, yurak-qon tomir, asab sistemasi, tayanch-harakat apparati kasalliklarida vanna usulida qo‘llaniladi.

Qizil-Tepa kurorti - balneologik ichimliklar kurort bo‘lib, Farg‘ona viloyatida Oltiariq noxiyasida, Farg‘onadan 40 km narida joylashgan. Asosiy shifobaxsh omili – minerallashtirilgan xlorid-sulfat-gidrokarbonat-natriyli suv, harorati 42 gradus.

Ko‘rsatma– ovqat hazm organlari, tayanch-harakat apparati kasalliklari.

Janubiy Olmaliq kurorti – balneologik kurort bo‘lib, Andijon viloyatining Jalol quduq nohiyasida, Andijondan 25 km narida joylashgan. Asosiy shifobaxsh omili – minerallashtirilgan xlorid-natriyli haroratli suv.

Ko‘rsatma – periferik asab sistemasi, tayanch-harakat apparati, ginekologik, teri kasalliklari.

Moxi-Xosa sanatoriyasi – iqlimiy balneologik kurort bo‘lib, Buxoro chegarasida joylashgan. Iqlim sharoiti buyrak kasalliklarini davolash uchun qulay hisoblanadi. Iqlim terapiya bilan bir qatorda minerallashtirilgan sulfat-xlorid-natriyli haroratli 45 gradusli suv ham qo‘llaniladi.

Ko‘rsatma – buyrak kasalliklari may oyidan oktyabr oyigacha asab sistemasi, tayanch-harakat organlari kasalliklari.

Mahalliy sanatoriyalar

“Yalang‘och” sanatoriyasi – Toshkent viloyatining Orjenekidze nohiyasida joylashgan bo‘lib, silning aktiv shaklidagi bemorlar uchun mo‘ljallangan.

“Turon” sanatoriyasi – asab va yurak-qon tomir kasalliklari bilan kasal bemorlar uchun mo‘ljallangan. Kompleks davolashga iqlim terapiya sun'iy, uglekislotali va radonli vannalar, balchiq va parafin bilan davolash kiradi. Miokard infarktini o‘tkazgan bemorlarni reabilitatsiya (tiklash) qilishga iqtisoslashgan sanatoriya bo‘lib hisoblanadi.

“Chinobod” sanatoriyasi – Toshkentda joylashgan balneologik sanatoriya. Asosiy shifobaxsh omili – minerallashtirilgan xlorid-gidrokarbonat natriyli, 51 gradus haroratli suv, shuningdek Jizzax viloyati Baliqli ko‘lidan olib kelinadigan davolash xususiyatiga ega bo‘lgan balchiqlar ham qo‘llaniladi.

Ko‘rsatma – ovqat hazm qilish, tayanch harakat apparati, asab sistemasi kasalliklari.

“Umid gulshani (8 mart)” sanatoriyasi – Toshkentda joylashgan bo‘lib, ginekologik kasalliklarni davolashga mo‘ljallangan. Kompleks davolash tadbirlariga qo‘llaniladigan fizik omillardan tashqari balchiq, parafin va ozokerit bilan davolash ham kiradi.

“Botanika” sanatoriyasi – Toshkentdan 30 km narida joylashgan bo‘lib, yurak-qon tomir va asab sistemasi kasalliklarini davolash uchun mo‘ljallangandir. Asosiy davolash omili – xlorid-gidrokarbonat-natriyli haroratli (37 gradus) mineral suv, balchiq bilan davolash, iqlim bilan davolash.